

PIERRE VILAR, *Pensar històricament (Reflexions i records)*.— Edició preparada i anotada per Rosa Congost.— Ed. 3 i 4, Eliseu Climent, editor.— València, 1995.— 337 pàgs. (23,5 x 16).

Pensar històricament resumeix en dues paraules la immensa tasca que per a Pierre Vilar ha significat i significa el treball d'un historiador. Llibre de records, però principalment de reflexions, l'obra ens acosta a una manera de pensar la història més pròxima a la comprensió de la mateixa, que al seu simple coneixement.

L'aportació de Vilar al pensament historiogràfic queda reflectida al llarg del llibre. La seva preocupació pel fet nacional i les adscripcions que els individus realitzen en el seu nom, el va portar a incloure dins la seva metodologia, la necessària relació interdisciplinària entre les diferents ciències, fent especial menció a la sociologia i la psicologia (Durkheim i Freud disposen d'àmplies referències en les reflexions de Vilar al llarg del llibre). En el camí d'una història-ciència sempre en construcció, la relació entre disciplines s'ha mostrat per Vilar com a indispensable. Els sociòlegs s'han plantejat la relació entre els mecanismes de fons de les societats. Així han intentat coordinar la relació entre ciència social i història. Precisament Vilar ha reivindicat durant la seva carrera un pensament sociològic per l'historiador, però també un pensament històric pel sociòleg. Ha acusat insistentment a la sociologia de no ajudar gaire a l'aclariment dels termes històrics concrets.

I és aquí on ens trobem una altra de les grans reflexions històriques de Vilar: la preocupació per la definició de termes concrets i sovint abstractes. No és en va que el vertader títol del llibre hauria d'haver estat per l'autor: «Poble, país, regió, pàtria, nació, estat, imperi, potència, federació, confederació, unió, quin vocabulari per a una Europa?»

I és que aquesta ha estat una de les constants del pensament de Vilar: la reflexió sobre la relació de tots aquests conceptes en torn al mot nació. Ja en el pròleg de la seva obra «Catalunya dins l'Espanya Moderna», Vilar feia un repàs per la seva trajectòria des de la geografia fins a la història gràcies al contacte que va tenir amb la Catalunya de finals dels vint i començaments dels

anys trenta. El fenomen de la identitat catalana va afectar en profunditat la seva trajectòria com a geògraf derivant progressivament cap a un «*tout ramenait à l'histoire*». En aquest itinerari cap a un cert historicisme, allò que va impressionar a Vilar de Catalunya va ésser la imatge d'una nació (la catalana) que insistia en la seva auto-afirmació davant d'un Estat fort com l'espanyol. Pensar històricament és en definitiva l'obra d'un home que reflexiona a través de les seves experiències històriques.

L'OBRA.- Dues parts molt diferenciades, la primera fa menció a les reflexions històriques que les seves vivències personals l'han permès formular amb una visió, com ell anomena, de temps llarg i que permeten la visió reflexiva de l'autor. La segona part es descriuria com obra de memòries, en el que Vilar fa un repàs de la seva vida fins l'acabament de la segona guerra mundial.

Durant la primera part del llibre, anomenada El comú i el sagrat, Vilar introdueix els seus records d'infantesa en torn a cançons que exaltaven «*l'amour sacré à la patrie*» i a les pregàries religioses com aquella que deia «*Pitié mon Dieu, c'est pour notre patrie que nous prions au pied de cet autel*». Això li porta a reflexionar sobre la relació entre allò individual i allò col·lectiu, el jo i el nosaltres i com un nosaltres glorificat pot compensar la misèria individual i la frustració de l'individu aïllat. Vilar s'acosta així al concepte clau de pertinença i introdueix una aproximació psico-sociològica a l'estudi de grup, de comunitat. Les relacions entre les diferents solidaritats i les formes d'organitzacions polítiques porten al camí de la història. Vilar insisteix en aquest capítol en la importància d'una entitat individual basada en la seva adscripció al grup social i com aquest grup, a través d'allò sagrat (l'amor a la pàtria) pot convèncer a l'individu d'estar integrat dins un grup social que ha de defensar-se d'altres grups hostils basats també en allò sagrat. I aquest sagrat no és exclusiu del catolicisme, sinó que és utilitzat també per un règim laic com el francès, únicament per l'exaltació d'un patriotisme que defengués el seu país de les agressions exteriors. Per a Vilar la vigília de 1914 representà una gran desil·lusió i decepció, començant així un camí cap al pacifisme derivat de la idea d'utilització del sagrat com a

modificador de conductes individuals a favor d'un col·lectiu nacional.

És aquí on apareix en el pensament històric de Vilar la figura de Durkheim. Ell anomena el capítol com: Una revolució copernicana en les ciències socials; la inversió de les relacions entre el comú i el sagrat. Per a Durkheim la religió és expressió i crítica de la societat. Vilar senyala com a innovació el lligam que Durkheim proposa entre el comú i el sagrat, entre la consciència col·lectiva de grup i la seva sacralització. I com allò sacre s'imposa a l'individu mitjançant un aparell que s'anomena Estat. Per Vilar, Durkheim representa el canvi fonamental, que Marc Bloch i Lefebvre consolidarien el 1929: l'aportació de la sociologia a la història.

En torn als orígens d'una sociologia de grup, Vilar introdueix la idea de la psicologia de les multituds a través de la lectura que va fer de Le Bon i de Freud i que va incorporar a la seva metodologia: una psicologia diferent per cada grup, la introducció de la noció d'inconsciència-consciència i la idea de no negligir mai la dimensió religiosa dels fenòmens socials. Dimensió religiosa que el porta a afirmar que la «creença patriòtica» pot portar a dos interessos de classe oposats a pretendre tots dos encarnar l'interès comú, la legitimitat històrica. Dóna com a exemple d'aquesta utilització del sacre l'Espanya de 1936-39.

La segona part del llibre es titula *Història i identitat. Una experiència*. A partir d'algunes preguntes concretes, Vilar fa un repàs per la seva vida i el seu inici com a geògraf i historiador. Quatre punts de trobada que marquen la seva vida intel·lectual: el seu pas per l'École Normale i la importància del contacte diari amb Jean Paul Sartre, Raymond Aron o Robert Brassillach entre d'altres, així com el seu acostament cap al comunisme i al pensament de Marx; la seva experiència a Catalunya a finals dels anys vint durant el seu treball de tesi; la vivència dels anys que separen el Front Popular francès —i el començament de la guerra d'Espanya— del desencadenament de la guerra europea; i per últim el fet de si la seva intervenció a la segona guerra mundial i la seva captivitat varen canviar les seves interpretacions anteriors.

UNA METODOLOGIA BASADA EN L'EXPERIÈNCIA HISTÒRICA.- De la lectura del llibre es desprenen els pètals d'allò que Pierre Vilar ha aportat a la historiografia en matèria de metodologia. La seva aproximació a la sociologia i a la psicologia es complementa amb l'articulació d'elements vinguts de la demografia, la cultura, la política, l'economia... i el porten a defensar la idea d'Història Total, dins els paràmetres de la teoria marxista d'una història de temps llarg. Però també, i allunyant-se de l'ortodòxia marxista ha estat un defensor de la història conjuntural com a necessària cap a una síntesi global i afegeix la importància que treballs com el que Labrousse va realitzar sobre els preus i els salaris en el preàmbul a la revolució francesa son indispensables per la realització d'una història basada en una unitat i en els estudis estructurals. Aquest seria el veritable camí cap a la Història Total.

Vilar es reconeix obertament com a marxista, però se l'ha integrat massa ràpid dins del grup dels més ortodoxes. Però Vilar ha desenvolupat, i així ho mostra en el seu llibre, una pròpia manera d'interpretar el marxisme.

En contra de la idea de consciència de classe, Vilar aporta la de inconsciència de classe. Per Vilar és l'inconscient el que marca la pertinença a un grup determinat. No anul·la, però, la visió de la lluita de classe com a motor de l'esdevenir històric, encara que el matisi i el critiqui com a reduccionista. Durant la guerra Vilar va comprovar personalment la solidaritat de classe entre els oficials francesos i alemanys en el camp de presoners on va ésser confinat, insistint així en els fenòmens de classe com a claus. Vilar també fuig de l'excessiva teorització marxista i rebutja sistemàticament plantejaments teòrics de laboratori. La teoria no pot venir més que a través de la investigació. Vilar ho argumenta amb la seva experiència l'any 1934 i els esdeveniments a la revolució d'Astúries. Critica els anàlisis a posteriori sense fonaments històrics. Per a Vilar la tasca d'un historiador ha de ser «saber examinar les causes, apreciar les circumstàncies i observar les conseqüències». Per a Vilar n'hi ha una necessitat d'acollir-se al cas empíric per explicar el seu marxisme. El resum del seu anàlisi històric no és un resum d'història econòmica sinó una reflexió sobre la societat. «Ni una història sense anàlisi econòmic ni una

teoria econòmica vàlida fora de la seva integració dins la història» diu Vilar.

Si el llibre permet la focalització del pensament de Vilar a partir de la seva vivència històrica, la fi de l'obra al final dels anys quaranta pot deixar al lector català interessat en l'historiografia del seu país amb una sensació de mancança. Quina va ésser la seva relació amb un Vicens Vives amb el qual compartia el paper d'introduïdor de noves maneres d'entendre la història a Catalunya? Com ha vist l'autor la seva influència metodològica en aquells historiadors catalans que consolidaren la ruptura amb tradicions historiogràfiques anteriors i adoptaren el marxisme com a model històric? Amb la mort prematura de Vicens Vives el 1960, la gran obra de Vilar sobre la Catalunya Moderna apareguda en 1962 era esperada amb molt d'interès pels joves historiadors que, dins la revista *Serra d'Or*, varen realitzar el 1965 una recensió de les diferents parts de l'obra: Jordi Nadal sobre demografia, Ramón Garrabou sobre producció agrícola o Josep Fontana sobre la formació del capital comercial. Fins i tot un ja sexagenari Soldevila va ressenyar el capítol sobre el medi històric. Les reflexions sobre la qüestió nacional i l'especial enfocament historiogràfic de Vilar entre el marxisme i l'escola dels *Annales* marcaren tota una època d'historiografia a Catalunya que el llibre de memòries no recull.

L'aportació del llibre és, però, majúscula en quant a la forma en que l'historiador ha de plantejar-se el seu raonament històric. La història per a Vilar dins l'àmbit pedagògic és l'únic instrument que pot obrir les portes a un coneixement del món des de la raó. El seu *Pensar històricament* és una manera de raonar el passat per comprendre el present.

JULIO LAMAÑA I OROZCO